

Arallgyfeirio Incwm ar gyfer Awdurdodau Parciau Cenedlaethol yng Nghymru

Medi 2023

Paratowyd y ddogfen hon fel rhan o waith a gyflawnir yn unol â swyddogaethau statudol.

Os ceir cais am wybodaeth y gall y ddogfen hon fod yn berthnasol iddo, tynnir sylw at y Cod Ymarfer a gyhoeddwyd o dan adran 45 Deddf Rhyddid Gwybodaeth 2000. Mae Cod adran 45 yn nodi'r arfer o ran trin ceisiadau a ddisgwylir gan awdurdodau cyhoeddus, gan gynnwys ymgynghori â thrydydd partiön perthnasol. Mewn cysylltiad â'r ddogfen hon, mae Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru yn drydydd partiön perthnasol. Dylid anfon unrhyw ymholiadau ynglŷn â datgelu neu aildefnyddio'r ddogfen hon i Swyddfa Archwilio Cymru: swyddog.gwybodaeth@archwilio.cymru.

Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome correspondence and telephone calls in Welsh and English. Corresponding in Welsh will not lead to delay.

Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Saesneg. This document is also available in English

Cynnwys

Arallgyfeirio incwm ar gyfer Awdurdodau Parciau Cenedlaethol yng Nghymru	4
Gan dynnu ar ei waith diweddar ar arallgyfeirio incwm, mae Archwilio Cymru yn edrych ar yr heriau sy'n wynebu Awdurdodau Parciau Cenedlaethol wrth fynd ar drywydd ffrydiau incwm newydd sy'n cefnogi'r gwaith o gyflawni eu dyletswyddau a'u diben statudol	4
Canfyddiadau allweddol	8
Arferion da wrth arallgyfeirio incwm	16
Edrych i'r dyfodol – sut y gallai Llywodraeth Cymru gefnogi Awdurdodau Parciau Cenedlaethol	18
Atodiadau	
1 Methodoleg	20

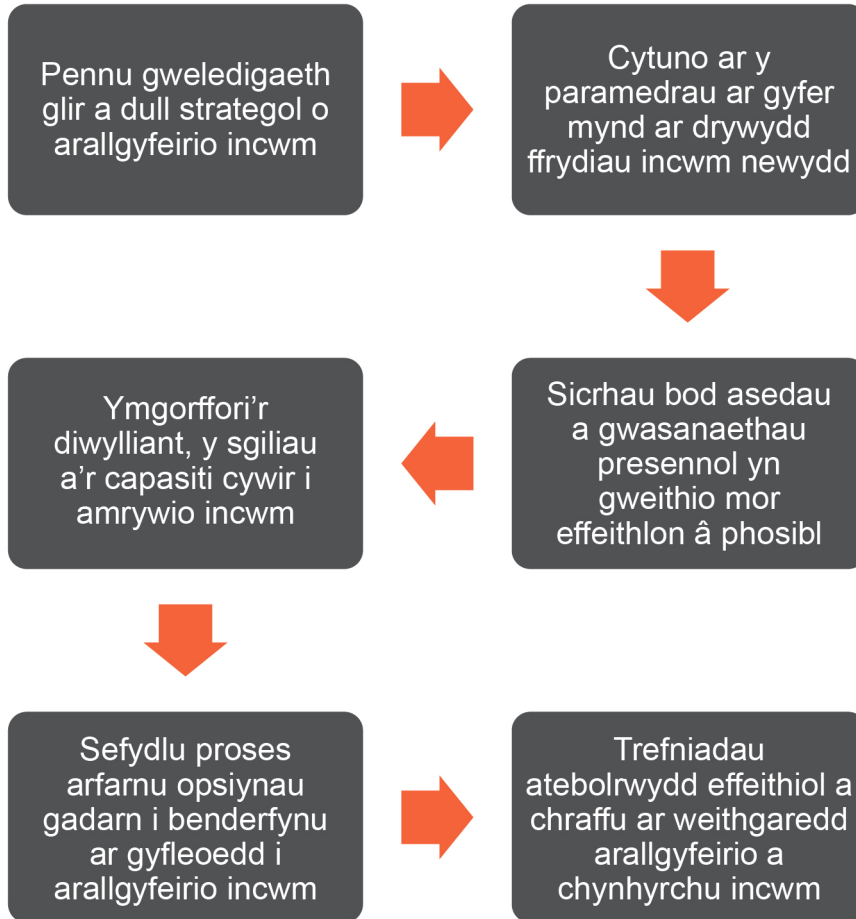
Arallgyfeirio incwm ar gyfer Awdurdodau Parciau Cenedlaethol yng Nghymru

Gan dynnu ar ei waith diweddar ar arallgyfeirio incwm, mae Archwilio Cymru yn edrych ar yr heriau sy'n wynebu Awdurdodau Parciau Cenedlaethol wrth fynd ar drywydd ffrydiau incwm newydd sy'n cefnogi'r gwaith o gyflawni eu dyletswyddau a'u diben statudol

- 1 Mae Awdurdodau Parciau Cenedlaethol yng Nghymru yn derbyn incwm drwy nifer o wahanol ddulliau. Mae Llywodraeth Cymru yn pennu lefel gymeradwy'r Awdurdod o wariant refeniw net ar gyfer y flwyddyn ac yn talu 75% o hyn mewn Grant Parc Cenedlaethol. Codir y 25% sy'n weddill drwy godi ardoll ar yr awdurdodau lleol cyfansoddol. Gellir cael rhagor o incwm o geisiadau am arian grant ychwanegol, gwerthu asedau, gweithgaredd masnachu, ffioedd, a llog o offerynnau ariannol.
- 2 Mae cyni wedi arwain at ostyngiad mewn termau real yn lefel Grant Parc Cenedlaethol Llywodraeth Cymru dros y blynyddoedd diwethaf, ac wedi hynny, y swm cymharol y gall ei godi drwy'r ardoll. Nid oes gan Awdurdodau Parciau Cenedlaethol yng Nghymru yr un pwerau na rhyddid masnachol ag awdurdodau unedol o dan Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021, fodd bynnag, mae potensial i bob un o'r tri Awdurdod Parc Cenedlaethol wneud mwy nag y maent ar hyn o bryd.

- 3 O ystyried y cyfyngiadau ariannol sy'n wynebu refeniw grant traddodiadol Awdurdodau Parciau Cenedlaethol yn y blynyddoedd i ddod, mae parhau â ffyrdd traddodiadol o weithio, heb gydnabod yr angen i arallgyfeirio ffrydiau incwm ymhellach, yn beryglus a bydd yn gwneud cyflawni blaenoriaethau llythyr cylch gwaith Llywodraeth Cymru yn heriol.
- 4 Yn 2022-23, cyhoeddodd yr Archwilydd Cyffredinol dri adroddiad ar sut mae pob un o Awdurdodau Parciau Cenedlaethol Cymru yn arallgyfeirio eu ffrydiau incwm i gefnogi'r gwaith o gyflawni eu cyfrifoldebau statudol. Roedd yr adolygiadau hyn yn ymchwilio i sut mae pob Awdurdod Parc Cenedlaethol yn ymateb i'r her o gyllid Llywodraeth Cymru yn gostwng mewn termau real. Roedd yr adolygiadau hyn yn nodi'r cynnydd y mae pob Awdurdod Parc Cenedlaethol wedi'i wneud wrth gynyddu ei ffrydiau cyllido nad ydynt yn rhai'r Llywodraeth a pha mor dda yw sefyllfa pob un ar gyfer mynd ar drywydd ffrydiau cyllido newydd yn y dyfodol.
- 5 Nododd ein hadolygiadau chwe bloc adeiladu allweddol, ac mae pob un ohonynt yn hanfodol i Awdurdodau Parciau Cenedlaethol pan fyddant yn arallgyfeirio eu ffrydiau incwm (**Arddangosyn 1**).

Arddangosyn 1: blociau adeiladu arallgyfeirio incwm

- 6 Mae'r heriau cyllido sy'n wynebu Awdurdodau Parciau Cenedlaethol yng Nghymru yn debygol o olygu bod angen arallgyfeirio incwm dros y blynyddoedd nesaf. Nid yw hyn yn hawdd ac nid yw heb risg. Ond mae peidio ag ymateb i'r her hon yn peri mwy o risg o bosibl. Mae'r ddibyniaeth barhaus ar ffynonellau cyllid cyhoeddus sy'n lleihau yn anghynladwy ac mae perygl y bydd yn tansellio ymdrechion yr awdurdodau i ddiogelu a gwarchod rhai o asedau naturiol mwyaf gwerthfawr ein cenedl.

- 7 Mae gweddill y papur hwn yn crynhoi ein hasesiad o effeithiolrwydd pob Awdurdod Parc Cenedlaethol o'i gymharu â'r blociau adeiladu allweddol hyn. Ar gyfer y canfyddiadau manylach, ewch i bob un o'r adroddiadau unigol sydd i'w gweld ar ein [gwefan](#). Rydym hefyd yn dod â'r adroddiad i ben drwy awgrymu ffordd ymlaen a rhai camau gweithredu i Lywodraeth Cymru eu hystyried i gefnogi arallgyfeirio incwm yn well ar gyfer Awdurdodau Parciau Cenedlaethol.

Canfyddiadau allweddol

Gweledigaeth glir a dull gweithredu strategol

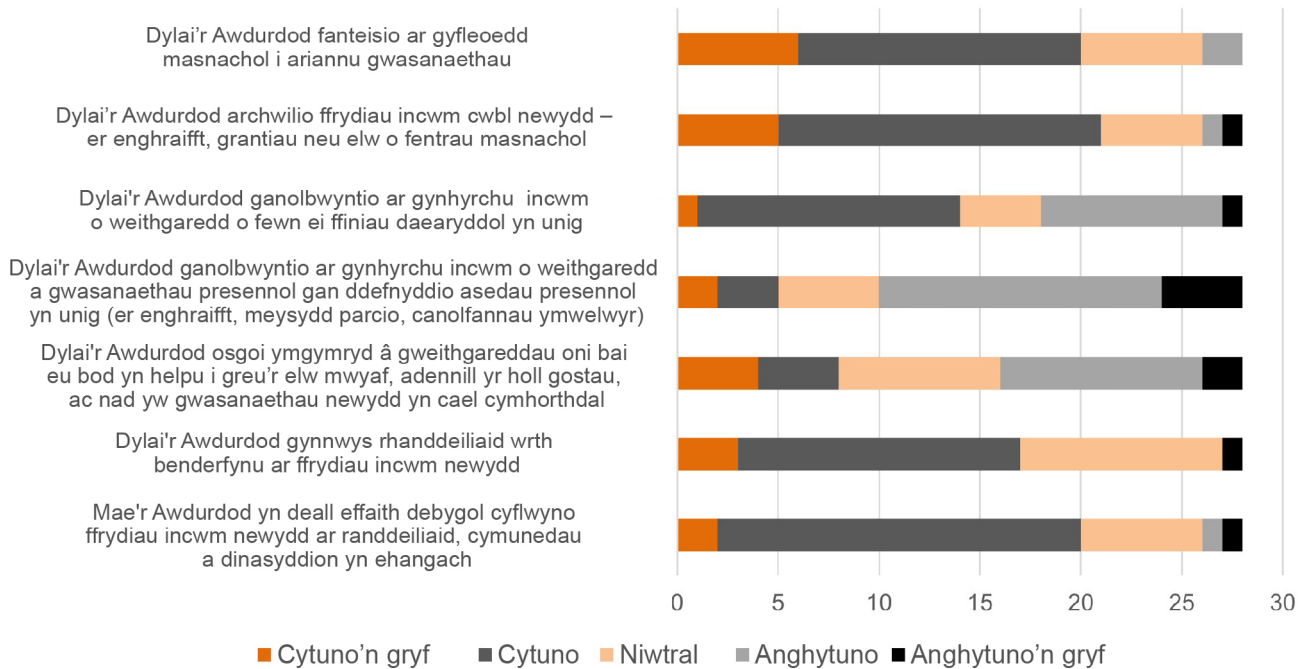
- 8 Er mwyn i Awdurdod Parc Cenedlaethol optimeiddio ffrydiau incwm, mae'n hanfodol ei fod yn cynllunio a nodi ei weledigaeth ar gyfer cynhyrchu incwm. Rhaid i'r rhai sy'n gwneud penderfyniadau fod yn glir beth yw canlyniad llwyddiannus unrhyw fentrau newydd a faint o risg y mae'r Awdurdod yn fodlon ei chymryd er mwyn sicrhau'r canlyniad hwn. Ac mae'n hanfodol bod yr Awdurdod yn deall ac yn nodi sut y bydd ei holl ffrydiau incwm yn cefnogi'r gwaith o gyflawni ei ddibenion a'i ddyletswydd statudol.
- 9 Canfuom nad oedd yr un o'r Awdurdodau Parciau Cenedlaethol yng Nghymru wedi nodi strategaeth gyffredinol ar gyfer cynhyrchu incwm a dim ond un sydd wedi blaenoriaethu'n gwaith penodol i fynd ar drywydd a darparu ffrydiau incwm newydd a mwy masnachol. Mae Bannau Brycheiniog wedi nodi gweledigaeth strategol ar gyfer arallgyfeirio incwm, fodd bynnag, mae hon ar lefel uchel iawn ac nid yw'n weithredol eto. Rydym yn dod i'r casgliad bod gan bob un o'r tri Awdurdod Parc Cenedlaethol yng Nghymru waith pellach i'w gyflawni i wneud arallgyfeirio incwm yn flaenoriaeth yn unol â disgwyliadau Llywodraeth Cymru. Yn benodol, nid ydynt eto wedi sefydlu eu parodrwydd i dderbyn risg ar gyfer arallgyfeirio incwm a chytuno ar sut mae hyn yn cyd-fynd â'u dibenion a'u dyletswydd statudol.
- 10 Fel rhan o'n hadolygiadau lleol, gwnaethom gynnal arolwg o aelodau ym mhob un o'r tri Awdurdod Parc Cenedlaethol yng Nghymru. Pan ofynnem ni, 'A oes gan eich Awdurdod bolisi corfforaethol neu strategaeth ar arallgyfeirio incwm?' cymysg oedd yr ymatebion. Er nad oes gan yr un Awdurdod Parc Cenedlaethol bolisi corfforaethol na strategaeth ar arallgyfeirio incwm, dywedodd 16 o'r 28 a ymatebodd i'n harolwg fod gan eu hawdurdod rai. Mae hyn yn dangos diffyg dealltwriaeth o ymagwedd strategol yr Awdurdodau Parciau Cenedlaethol ar ran yr aelodau. Yn ogystal, dywedodd 19 o'r 28 o ymatebwyr yr arolwg wrthym nad oeddent yn gwybod a oes gan eu Hawdurdod lefel gytunedig o risg o ran arallgyfeirio incwm. Serch hynny, mae gan y mwyafrif o aelodau ffydd yn eu huwch arweinwyr i allu cyflawni'r agenda hon.

Cytuno ar y paramedrau ar gyfer mynd ar drywydd ffrydiau incwm newydd

- 11 Ar gyfer pob un o'r tri Awdurdod Parc Cenedlaethol, mae'n amlwg bod ystyriaethau moesegol yn hynod o bwysig wrth wneud penderfyniadau ar ffrydiau incwm newydd. Canfuom fod y tri yn glir fod yn rhaid i unrhyw ffrydiau incwm newydd gefnogi'r gwaith o gyflawni eu Cynlluniau Rheoli Parc Cenedlaethol a pheidio â pheryglu eu gallu i gyflawni eu dibenion a'u dyletswydd statudol.
- 12 Mae pob un o'r tri Awdurdod Parc Cenedlaethol hefyd wedi ystyried ffiniau moesegol eraill wrth benderfynu ar ddewisiadau cynhyrchu incwm yn y dyfodol, megis peidio ag alinio'n wleidyddol, peidio â chystadlu â busnesau lleol a gwerthu cynnyrch lleol, a gyrchwyd yn foesegol yn bennaf, yn eu canolfannau ymwelwyr. Fodd bynnag, nid oes yr un Awdurdod Parc Cenedlaethol wedi cytuno'n ffurfiol ac wedi nodi eu paramedrau ar gyfer mynd ar drywydd ffrydiau incwm newydd.
- 13 O'n gwaith maes, fodd bynnag, nid oedd bob amser yn glir bod Awdurdodau Parciau Cenedlaethol yn llwyr werthfawrogi y bydd optimeiddio incwm masnachol hefyd yn golygu gorfod newid rhai agweddau ar ddiwylliant sefydliadol, y ffordd y mae'r sefydliad yn gweithredu ar hyn o bryd a sut mae'n darparu gwasanaethau. Er enghraifft, mae rhoi cynnig ar bethau newydd i ennill incwm masnachol yn dod â lefelau amrywiol o risg ac mae siawns bob amser na fydd ymgymryd â mentrau masnachol cwbl newydd bob amser yn llwyddiannus. Felly, mae angen i Awdurdodau Parciau Cenedlaethol fod yn barod ar gyfer hynny a bod yn glir beth yw eu parodrydd i dderbyn risg mewn cysylltiad â'r gwaith hwn. Ategwyd hyn yn ein gwaith arolygu, ac mae'n amlwg bod rhywfaint o amrywiaeth ym marn yr aelodau ynghylch sut a ble y dylai eu hawdurdod ganolbwyntio ymdrechion ar arallgyfeirio incwm – **Arddangosyn 2**.

Arddangosyn 2: Barn aelodau Awdurdod Parc Cenedlaethol ar sut y dylai arallgyfeirio incwm edrych yn eu Hawdurdod

Ffynhonnell: Arolwg Archwilio Cymru o aelodau yn Awdurdodau Parciau Cenedlaethol Cymru, Mawrth 2023

Asedau a gwasanaethau presennol

- 14 Gall sylfaen asedau Awdurdod Parc Cenedlaethol benderfynu ar y math o gyfleoedd sydd ar gael iddo o ran cynhyrchu incwm. Canfuom fod gan Awdurdodau Parciau Cenedlaethol ddull cymysg o gynhyrchu incwm o asedau a gwasanaethau presennol. Ar hyn o bryd mae pob un o'r tri Awdurdod Parc Cenedlaethol yng Nghymru yn cynhyrchu incwm o'u hasedau. Mae hyn wedi bod yn fwy effeithiol gyda rhai asedau nag eraill; er enghraifft, yn hanesyddol mae meysydd parcio wedi bod yn ffynhonnell incwm ddibynadwy.
- 15 Canfuom hefyd fod rhai asedau â photensial da i gynhyrchu incwm, er enghraifft, defnyddio tir ar gyfer ffilmio masnachol. Fodd bynnag, nid yw'r potensial hwn yn cael ei gyflawni ar hyn o bryd oherwydd diffyg gweledigaeth strategol a gallu swyddogion a sgiliau i sicrhau y cynhyrchir yr incwm mwyaf.

- 16 Yn aml nid yw rhai asedau allweddol, fel canolfannau gwybodaeth, yn creu digon o incwm i dalu eu costau ac o ganlyniad mae angen eu helpu â chymhorthdal. Fodd bynnag, o ystyried eu bod yn darparu gwasanaethau sy'n ymwneud yn uniongyrchol â'r cyhoedd ac yn cefnogi'r Awdurdodau Parciau Cenedlaethol i gyflawni eu dibenion a'u dyletswydd statudol, mae'n amlwg eu bod yn wasanaethau pwysig y mae angen eu darparu. Mae Awdurdodau Parciau Cenedlaethol hefyd yn berchen ar rai asedau treftadaeth, er enghraifft, Plas Tan y Bwlch, sydd angen cymhorthdal sylweddol i weithredu.
- 17 Y tu allan i Gymru, mae rhai Awdurdodau Parciau Cenedlaethol sydd â hanes cryf o gynhyrchu incwm yn cyflawni hyn yn rhannol trwy ddadansoddiad trylwyr o'u portffolio asedau a pholisi digyfaddawd ar waredu asedau nad ydynt yn addas i'r diben heb fuddsoddiad sylweddol, nad ydynt bellach yn hyfyw o ran eu hamgylchedd gweithredu presennol neu nad ydynt yn darparu buddion strategol neu gymunedol digonol.
- 18 Gan edrych ymlaen felly, dylai Awdurdodau Parciau Cenedlaethol yng Nghymru gynnal dadansoddiad cost a budd o'u hasedau a nodi ble y gallant sicrhau'r incwm mwyaf a'u dyfu; pryd y mae'n briodol i roi cymhorthdal i wasanaethau neu asedau; a phryd y dylent ystyried defnyddiau gwahanol neu waredu.

Diwylliant, sgiliau a chapasiti

- 19 Nid yw profiad, gwybodaeth a'r set sgiliau sydd eu hangen i fynd ar drywydd gweithgareddau cynhyrchu incwm newydd yn llwyddiannus yn bethau a gysylltir yn draddodiadol â gwaith Awdurdodau Parciau Cenedlaethol, ac mae'n bwysig bod yr awdurdodau yn sicrhau bod ganddynt y bobl â'r sgiliau iawn i wneud hyn yn dda. Mae'n bwysig bod swyddogion ac aelodau yn cefnogi gweledigaeth a strategaeth eu Hawdurdod ar gyfer creu incwm ac yn deall y risgiau o beidio ag arallgyfeirio eu ffrydiau incwm.
- 20 Mae pob un o'r tri Awdurdod Parc Cenedlaethol yng Nghymru yn cyflogi swyddogion y mae eu swyddogaethau yn cynnwys cyfrifoldeb dros gynhyrchu incwm. Mewn rhai achosion, mae'r rhain wedi'u diffinio'n fanwl ac yn canolbwyntio ar raglenni gwaith neu weithgaredd penodol; er enghraifft wardeiniaid yn Eryri. Mewn eraill, mae'n gyfrifoldeb grŵp ehangach o swyddogion; er enghraifft, y Penaethiaid Gwasanaeth yn Arfordir Sir Benfro.

- 21 Canfuom hefyd, yn gyffredinol, lle mae cynhyrchu incwm wedi'i flaenoriaethu, ei fod wedi dilyn llinellau gweithgaredd traddodiadol ac wedi canolbwyntio ar optimeiddio codi tâl ar gyfer rhai gwasanaethau a masnachu diffiniedig. Mae llawer o waith swyddogion yn dal i flaenoriaethu'r gwaith o ddod o hyd i grantiau a gwneud ceisiadau ar gyfer prosiectau arwahanol. Mae perygl i'r dull hwn fod yn anghynnaladwy yn yr hinsawdd ariannu cyhoeddus bresennol.
- 22 Yn gysylltiedig â'r diffyg strategaeth ar gyfer arallgyfeirio incwm, nid oes yr un o'r Awdurdodau Parciau Cenedlaethol wedi mentro'n sylweddol i weithgaredd masnachol cynyddol mewn meysydd gwaith cwbl newydd. Mae hyn yn dangos eu bod wedi bod yn amharod i gymryd risg yn y gorffennol o ran cynhyrchu incwm, ond mae'n debyg ei fod hefyd yn adlewyrchu diffyg pwysau ariannol yn y blynyddoedd blaenorol.
- 23 Canfuom nad oes gan bob un o'r tri Awdurdod Parc Cenedlaethol y capasiti i fynd ar drywydd ffrydiau incwm newydd. Dim ond Bannau Brycheiniog sydd wedi creu swydd bwrpasol yn benodol i ganolbwyntio'n llwyr ar fasnacheiddio, wrth gydnabod bod y capasiti yn cael ei orymestyn mewn meysydd gwasanaeth craidd a phwysigrwydd dod yn fwy masnachol yn y dirwedd cyllid cyhoeddus newidiol.
- 24 Mae gwaith i gydweithio â phartneriaid eraill i gynhyrchu incwm wedi'i gyfyngu hyd yma, er cafwyd rhai swyddi a rennir a rhai mentrau llwyddiannus gyda'r sectorau nid-er-elw a phreifat. Er enghraifft, gwaith yr Ymddiriedolaeth elusennol annibynnol a ddatblygwyd yn Sir Benfro gan Awdurdod y Parc Cenedlaethol. Mae'n amlwg bod potensial gan y tri Pharc Cenedlaethol i ddatblygu a rhannu arbenigedd â'i gilydd i helpu i wella capasiti.
- 25 Canfu ein harolwg o aelodau Awdurdod Parc Cenedlaethol fod ymatebwyr o'r farn mai diffyg capasiti yw'r rhwystr mwyaf arwyddocaol rhag datblygu ffrydiau incwm newydd (**Arddangosyn 3**).

Arddangosyn 3: Barn aelodau Awdurdod Parc Cenedlaethol ar y rhwystrau rhag datblygu ffrydiau incwm newydd¹

Ffynhonnell: Arolwg Archwilio Cymru o aelodau Awdurdodau Parciau Cenedlaethol Cymru, Mawrth 2023

¹ Gofynnwyd i'r aelodau ddewis hyd at dri rhwystr. Cafodd y cwestiwn hwn ymatebion gan gyfanswm o 28 aelod (o'r 50 mewn swydd ar y pryd a wahoddwyd i ymateb).

Y broses arfarnu opsiynau

- 26 Bydd proses arfarnu opsiynau effeithiol yn helpu aelodau ac uwch swyddogion i nodi'r set fwyaf priodol o gamau gweithredu sydd eu hangen i gyflawni'r canlyniadau a ddymunir. I fod yn effeithiol, mae angen i'r broses arfarnu gael yr wybodaeth a'r data cywir er mwyn ystyried a phenderfynu ar yr opsiwn cywir. Dylai ddangos yn glir sut mae'r cyfle masnachol yn cyfrannu at gyflawni amcanion corfforaethol.
- 27 Mae pob Awdurdod Parc Cenedlaethol yng Nghymru wedi sefydlu gweithgorau mewnol i oruchwylio gwaith datblygu a rheoli prosiectau. Fodd bynnag, mae eu cylch gwaith wedi canolbwyntio mwy ar grantiau a materion cyflenwi gweithredol yn hytrach na datblygu a gwerthuso gweithgaredd posibl mewn meysydd masnachol newydd.
- 28 Yn hanesyddol, mae'r systemau hyn wedi'u defnyddio'n bennaf ar gyfer cymeradwyo a ffyrdd eraill o lywodraethu ceisiadau grant ac nid ydynt wedi'u profi o ran opsiynau heriol a chraffu ar gyfer prynu gweithgareddau masnachol cwbl newydd. Er gwaethaf hynny, gallai'r fforymau hyn ehangu eu cylch gwaith i ymgymryd â swyddogaethau o'r fath a gellid eu defnyddio o bosibl ar gyfer arfarniadau opsiynau yng nghyd-destun amrywio incwm.
- 29 Er bod y systemau a'r dulliau hyn wedi bod yn addas yn y gorffennol, bydd angen eu hadnewyddu i sicrhau eu bod yn gallu darparu mentrau mwy heriol â risgiau o fasnacheiddio yn y dyfodol. Bydd angen cyflwyno rhai prosesau dadansoddi budd a chost clir hefyd, ac uwchsgilio sgiliau a galluoedd swyddogion ac aelodau er mwyn gallu cynnal arfarniadau.

Atebolrwydd a chraffu ar drefniadau ar gyfer goruchwylio ein gwaith arallgyfeirio incwm

- 30 Mae craffu effeithiol a goruchwylio'r gwaith o arallgyfeirio incwm yn bwysig oherwydd eu bod yn cyfrannu at wneud penderfyniadau da ac yn sicrhau bod awdurdodau'n gwario arian yn ddoeth.

- 31 Mae pob un o'r tri Awdurdod Parc Cenedlaethol yng Nghymru wedi sefydlu systemau adrodd ar berfformiad. Er bod y rhain wedi bod yn briodol ar gyfer goruchwyllo gwaith yn y gorffennol, nid ydym yn credu eu bod yn ddigon cadarn i liniaru'r risgiau sy'n gysylltiedig ag amrywio incwm a mynd ar drywydd mwy o weithgaredd masnachol.
- 32 Er bod pob awdurdod yn adrodd yn rheolaidd ar eu sefyllfa ariannol a'u perfformiad, mae'r rhain wedi'u hanelu'n bennaf at incwm a gwariant ar wasanaethau presennol. Hyd yn oed yma, fodd bynnag, gwelsom fod diffygion o hyd. Er enghraifft, prin yw'r adrodd ar berfformiad ariannol asedau unigol i ddangos eu gwir berfformiad ac a ydynt yn cynhyrchu diffyg neu warged.
- 33 Er mwyn ymgymryd â gwaith craffu masnachol trylwyr mewn meysydd gwaith annhraddodiadol a allai fod yn wahanol iawn, bydd gofyn i awdurdodau graffu ar ddata cwbl newydd a'i ddadansoddi – er enghraifft marchnadoedd a galw; manteision posibl o ran costau; ac ystyriaethau prisio a masnachu cynhwysfawr. Mae'r rhain yn sgiliau newydd i lawer o aelodau a swyddogion.
- 34 Fe wnaethom hefyd weld rhai gwendidau mewn systemau a dulliau presennol y bydd angen mynd i'r afael â nhw i gefnogi llywodraethu arallgyfeirio incwm yn effeithiol wrth symud ymlaen. Mae'r rhain yn cynnwys:
- cytuno ar strategaeth incwm neu fasnachol, gyda thargedau a mesurau llwyddiant priodol a pherthnasol ar gyfer eu holl weithgareddau cynhyrchu incwm;
 - y gallu i roi gwybod am wybodaeth berthnasol, amserol a digon manwl i alluogi craffu priodol; a
 - sefydlu dangosyddion masnachol allweddol er mwyn gallu gwerthuso a chraffu ar opsiynau yn y dyfodol.
- 35 Mae gan aelodau Awdurdod Parc Cenedlaethol a ymatebodd i'n harolwg farn gymysg ar ba mor glir a phriodol yw prosesau'r Awdurdod ar gyfer craffu ar gynigion arallgyfeirio incwm. Mae hyn yn cyd-fynd â thrafodaethau a gawsom gydag aelodau sy'n nodi bod gan Awdurdodau yng Nghymru systemau sylfaenol dda sydd wedi gweithio'n dda yn y blynyddoedd blaenorol, ond nad ydynt yn ddigon cadarn ar gyfer arallgyfeirio incwm ac felly bydd angen datblygu a mireinio pellach. Yn yr un modd, mae gan aelodau'r Awdurdod farn gymysg ar eu sgiliau a'u gwybodaeth am arallgyfeirio incwm, gan nodi y gallai fod angen hyfforddiant ychwanegol.

Arferion da wrth arallgyfeirio incwm

Awdurdod Parc Cenedlaethol South Downs

- 36 Yn y blynyddoedd diwethaf, mae Awdurdod Parc Cenedlaethol South Downs wedi datblygu strategaeth aml-faes ar gyfer arallgyfeirio ei incwm gyda'r nod o wneud ei waith yn fwy cynaliadwy. Er enghraifft, trosglwyddwyd perchnogaeth Parc Gwledig Seven Sisters i Awdurdod Parc Cenedlaethol South Downs o Gyngor Sir Dwyrain Sussex ym mis Gorffennaf 2021. Er mwyn gwneud y mwyaf o'r cyfle masnachol a gynigir gan y buddsoddiad hwn, mae Awdurdod Parc Cenedlaethol South Downs wedi ymgorffori Cwmni Masnachu, South Downs Commercial Operations Ltd. Mae cam cyntaf y gwaith ar Barc Gwledig Seven Sisters yn cynnwys buddsoddiad o ychydig o dan £2 filiwn (gan Awdurdod Parc Cenedlaethol South Downs a'r ymddiriedolaeth elusennol annibynnol, South Downs National Park Trust) ac mae'n canolbwyntio ar sicrhau bod y cyfleusterau yn eu lle i fodloni niferoedd ymwelwyr yn effeithiol ac i ofalu am y dirwedd.
- 37 Mae gan Awdurdod Parc Cenedlaethol South Downs darged i gynyddu cyfran y Parc Cenedlaethol a reolir ar gyfer natur o 25% i 33% gyda'r nod o ail-natureiddio 13,000 hecтар o dir erbyn 2030. Ynghyd â'r Awdurdod, lansiodd Ymddiriedolaeth Parc Cenedlaethol South Downs Ymgrych ReNature ym mis Gorffennaf 2021. Mae'n bwriadu adfer 1,000 hecтар y flwyddyn drwy brosiectau sy'n cefnogi tirlfeddianwyr er mwyn sicrhau arian preifat, gan newid arferion rheoli tir presennol o blaid byd natur.
- 38 Yn 2023-24, mae Awdurdod Parc Cenedlaethol South Downs wedi gosod targed uchelgeisiol i godi £2.5 miliwn y flwyddyn mewn incwm hunangynrchedig. Y nod yw cefnogi'r gwaith o gyflawni ei Chynllun Rheoli Partneriaeth (PMP), drwy gynigion i ffynonellau statudol a chefnogaeth i Ymddiriedolaeth Parc Cenedlaethol South Downs i barhau i adeiladu ffrwd incwm cynaliadwy o roddion a chymynroddion.

Awdurdod Parc Cenedlaethol Ardal y Llynnoedd

39 Yn ei Ddatganiad o Gyfrifon 2021-22, cafodd Awdurdod Parc Cenedlaethol Ardal y Llynnoedd £5.79 miliwn mewn grantiau a chyfraniadau gan y llywodraeth ond cynhyrchodd hefyd £10.27 miliwn mewn incwm o ffynonellau eraill. Er bod gan Awdurdod Parc Cenedlaethol Ardal y Llynnoedd bortffolio asedau sylweddol – gwerth £35 miliwn – mae hefyd yn blaenoriaethu gwaith ar optimeiddio incwm, gan weithredu yn unol â set o egwyddorion sy'n helpu i sicrhau'r enillion mwyaf posibl ar ei asedau. Mae'r egwyddorion hyn yn glynu'n agos wrth flociau adeiladu masnacheiddio yn **Arddangosyn 4** ac yn berthnasol i bob Awdurdod Parc Cenedlaethol ac yn cynnwys:

- strategaeth fasnachol, y mae Bwrdd Strategaeth Fasnachol a gweithgor o aelodau a swyddogion yn craffu ar y gwaith o'i chyflawni i oruchwylio gweithgaredd masnachol;
- dadansoddiad trylwyr o'i bortffolio asedau a pholisi digyfaddawd ar waredu asedau nad ydynt yn dod â budd digonol i'r Awdurdod;
- diwylliant sy'n cydnabod pwysigrwydd cynhyrchu incwm i awdurdodau parciau cenedlaethol;
- ymrwymiad cryf gan arweinwyr sy'n helpu i ysbrydoli meddylfryd cadarnhaol ar draws y sefydliad; a
- diwylliant ac amgylchedd cadarnhaol sy'n annog arloesi a chymryd risgiau ond sy'n sicrhau bod staff yn teimlo ei bod yn 'ddiogel i fethu'.

Edrych i'r dyfodol - sut y gallai Llywodraeth Cymru gefnogi Awdurdodau Parciau Cenedlaethol

- 40 Yn yr adroddiadau unigol ar gyfer pob Awdurdod Parc Cenedlaethol yng Nghymru, rydym yn argymhell y dylai pob Awdurdod ddefnyddio ein rhestrau gwirio hunanasesu i nodi eu cryfderau a'u gwendidau a defnyddio'r wybodaeth hon i lywio eu strategaeth a'u gweledigaeth ynghylch arallgyfeirio incwm yn y dyfodol.
- 41 Gan dynnu ar y gyfres hon o adolygiadau, mae hefyd yn amlwg bod materion cyffredin a phwysig y mae angen mynd i'r afael â nhw os yw Awdurdodau Parciau Cenedlaethol am sicrhau incwm newydd yn llwyddiannus. Gyda hyn mewn golwg, credwn y dylai Llywodraeth Cymru ddefnyddio'r adroddiad hwn i ddeall yr heriau a'r rhwystrau presennol sy'n wynebu Awdurdodau Parciau Cenedlaethol sy'n ceisio arallgyfeirio eu ffrydiau incwm. Yn seiliedig ar y canfyddiadau hyn, dylai Llywodraeth Cymru ystyried a diffinio'r canlynol yn glir:
- ei gweledigaeth a'i huchelgais ar gyfer cynhyrchu incwm Awdurdodau Parciau Cenedlaethol yng Nghymru ar lefel genedlaethol;
 - lefel y risg y mae'n fodlon i Awdurdodau Parciau Cenedlaethol yng Nghymru ymgymryd â hi, a pharamedrau eraill ar gyfer mynd ar drywydd ffrydiau incwm newydd;
 - y cymorth y bydd yn ei ddarparu i Awdurdodau Parciau Cenedlaethol mewn cysylltiad â'r sgiliau sydd eu hangen i fynd ar drywydd arallgyfeirio incwm, a darparu gwaith craffu arnynt; a
 - sut y bydd yn hwyluso cydweithio rhwng Awdurdodau Parciau Cenedlaethol yng Nghymru i allu mynd ar drywydd mentrau cynhyrchu incwm ar y cyd.

Atodiadau

1 Methodoleg

1 Methodoleg

Gwnaethom gynnal tri adolygiad unigol yn Awdurdodau Parciau Cenedlaethol Bannau Brycheiniog, Eryri ac Arfordir Penfro yn ystod gaeaf 2022-23. Roedd ein dulliau yn cynnwys:

- atgyfnerthu ein gwybodaeth a'n profiad archwilio cronol.
- arolwg o aelodau ym mhob un o'r tri Awdurdod Parc Cenedlaethol yng Nghymru. Gwnaethom wahodd yr holl aelodau mewn swydd ar adeg yr arolwg i ymateb. Gan fod pedair swydd wag gan Lywodraeth Cymru ar hyn o bryd, anfonom yr arolwg hwn at gyfanswm o 50 aelod. Cawsom ymatebion gan 28 aelod ar draws tri Awdurdod Parc Cenedlaethol.
- adolygu data a dogfennau allweddol.
- cyfweld â swyddogion ac aelodau etholedig ym mhob Awdurdod Parc Cenedlaethol.
- cyfweld â swyddogion allweddol mewn sefydliadau partner gan gynnwys swyddogion o Awdurdodau Parciau Cenedlaethol eraill yn y Deyrnas Unedig.
- cadw mewn cysylltiad rheolaidd â'r isadran tir, natur a choedwigaeth yn Llywodraeth Cymru.

Archwilio Cymru
1 Cwr y Ddinas
Stryd Tyndall
Caerdydd CF10 4BZ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffôn Testun: 029 2032 0660

E-bost: gwybodaeth@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru

Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg.

We welcome correspondence and telephone calls in Welsh and English.